

ตำนานกับพิธีกรรมในการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในเทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า
จังหวัดขอนแก่น*

MYTHS AND RITUALS IN CULTURAL INTERPRETATION FOR NATURAL
RESOURCE MANAGEMENT OF PHU WIANG MOUNTAIN COMMUNITY,
WIANG KAO DISTRICT, KHON KAEN PROVINCE

อัษฎาวุธ ศรีทน, อุมารินทร์ ตูลารักษ์

Atsadawoot Srithon, Umarin Tularak

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University

Corresponding Author Email: atsadawoot@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เป็นการศึกษาด้านตำนานกับพิธีกรรมในการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมในชุมชนในเทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อศึกษาด้านตำนานและพิธีกรรมในพื้นที่เทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น 2. เพื่อวิเคราะห์การสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ใช้แนวคิดทางด้านคติชนวิทยาในการเก็บเรื่องเล่า ตำนาน และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กับแนวคิดการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมในตำนานและประเพณีพิธีกรรมในชุมชนที่จัดขึ้นโดยการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมตามแนวคิดและทฤษฎี

ผลการศึกษาพบว่าการดำรงชีวิตในชุมชนเทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น ได้มีการสื่อสารความหมายผ่านข้อตกลงทางทุนวัฒนธรรมที่ได้มีการกำหนดขึ้นในชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นกฎระเบียบและจารีตของชุมชน รวมทั้งสอดแทรกคุณค่าและคุณธรรมในการดำรงชีวิต ส่วนการสื่อสารทางวัฒนธรรมจะมุ่งเน้นไปในเรื่องของการบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการกระตุ้นคนในชุมชนให้เกิดความตระหนัก ที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติในชุมชนและเพื่อให้ลดผลกระทบและความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติต่อรองเชิงอำนาจโดยแสดงให้เห็นคุณค่าผ่านตำนานและพิธีกรรมของชุมชน

คำสำคัญ: การสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรม; ตำนานและพิธีกรรม; บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

Abstract

This article was study of myths and rituals in concerning cultural interpretation in Phu Wiang Mountain, Wiang Kao District, Khon Kaen Province that aimed to 1. Study myths and rituals in Phu Wiang Mountain, Wiang Kao District, Khon Kaen Province 2. Analyze cultural interpretation in natural resource management of the community. A site visit was conducted in order to collect information from knowledgeable persons in the community. There was also an application of folkloristic approach to collect stories, myths and local history including an implementation of cultural interpretation approach in myths and local rituals. The site visit was employed for collecting data and analyzing social phenomena regarding the concepts and theories.

Findings of the study were found that living in Phu Wiang Mountain community, Wiang Kao, Khon Kaen Province engaged cultural interpretation as a regulation and custom of the community in order to augment values and morality. Cultural interpretation was emphasized on natural resource management in order to make community members become aware of community's natural resources preservation. This was to reduce impacts and conflicts regarding natural resources in the community by employing supernatural beliefs for prerogative bargaining which manifested value through myths and community rituals.

Keywords: cultural interpretation; myths and rituals; natural resource management

บทนำ

ชาวไทยในภาคอีสานมีหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเคลื่อนย้ายจากพื้นที่ต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย หรือ ภาคอีสาน กลุ่มชาติพันธุ์ลาวล้านช้างศรีสัตนาคนหุต (ลาวล้านช้าง ร่มขาว) จำแนกออกเป็น ลาวหลวงพระบาง ลาวเวียงจันทน์ ลาวจำปาสัก โดยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีการอพยพเข้ามาในสยามหรือไทย บางส่วนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานจากการหนีภัยสงครามหรือเรื่องการเมืองการปกครอง ประชากรส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางด้านวรรณกรรม ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ ของวัฒนธรรมเดิมมาพัฒนาปรับประยุกต์ตามบริบทสังคม อันส่งผลให้เกิดการพัฒนาจากอดีตถึงปัจจุบันอันยาวนาน วัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมที่มีการประกอบสร้างใหม่นี้แสดงให้เห็นระบบวิธีคิดจากความรู้สึกร่วมกันผ่านความเชื่อและศรัทธาที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ฉะนั้น วัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวล้านช้างจึงเกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมอีสานจนส่งผล

ให้เกิดอัตลักษณ์ผ่านวัฒนธรรมและซึมซับเป็นวัฒนธรรมอีสาน สิ่งเหล่านี้เป็นการเสริมสร้างชุมชนที่แสดงผ่านวัฒนธรรมในประเพณีและพิธีกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2543)

ลักษณะทางสังคมอีสานที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติจากการอพยพ มีวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่โดดเด่นในแต่ละชุมชนหรือชาติพันธุ์หมู่บ้านในภาคอีสานมีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง อำนาจการปกครองของรัฐมีอยู่บางเบาทำให้ชุมชนสามารถกำหนดแบบแผนระเบียบจารีตชุมชนตามความเหมาะสม ผ่านเครื่องมือทุนทางวัฒนธรรมทั้งวรรณกรรม ประเพณี พิธีกรรม ข้อเคาะลำ ข้อห้ามในชุมชนโดยตกลงและกำหนดขึ้นเองจากงานวิจัยของ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2541) ได้วิเคราะห์บริบทสังคมอีสานที่เน้นอุดมการณ์แห่งความเป็นพี่น้องแบบสังคมนิยม โดยความสัมพันธ์หลักในชุมชนเป็นความสำคัญในระบบเครือญาตินับถือสายโลหิต ผู้อาวุโสได้รับการยอมรับสูงสุดในชุมชน ความสัมพันธ์ชนิดนี้ทำให้ชาวบ้านอยู่รวมกันอย่างพี่น้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ชุมชนอีสานยังศรัทธาคำคิด ความเชื่อ การนับถือผีของชุมชนอย่างเหนียวแน่นความเชื่อเรื่องผีเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเหนือธรรมชาติที่อยู่เหนืออำนาจการควบคุมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม (อนุชิต สิงห์สุวรรณ, 2557) กล่าวว่ามนุษย์มีความผูกพันกันและได้แสดงพฤติกรรมร่วมกัน เกิดเป็นประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผี คติความเชื่อเรื่องผีเป็นคติความเชื่อที่มีอยู่ในปัจเจกชนแต่ละคน ซึ่งพยายามหาคำตอบในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ในทัศนคติของชาวบ้านมีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ผีเป็นผู้ให้ความหมายหรืออาจกล่าวได้ว่า ผีเป็นผู้วางกฎเกณฑ์การดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ผีเป็นสิ่งที่รู้สึกและสัมผัสได้อาจจะไม่ใช่ด้วยระบบประสาททั้งห้า หากมันเกิดขึ้นด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธา ที่ทำให้เกิดดุลยภาพในสังคมระดับชาวบ้านในภาคอีสานสังคมของชาวอีสานนับถือผีผสมผสานกับการนับถือพระพุทธศาสนา รวมถึงการรับอิทธิพลของความเชื่อทางด้านพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์มายึดถือและปฏิบัติตาม โดยความเชื่อหลักของชาวอีสานคือการนับถือผีแถนและผีปู่ตาเป็นคติความเชื่อของสังคมโคตรวงศ์ที่นับถือความเป็นพี่น้อง นับถือความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ เนื่องจากชาวอีสานมีการประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตร การทำนา และมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับธรรมชาติ ความเชื่อเหล่านี้นำมาซึ่งการประกอบประเพณีพิธีกรรมและส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ในชุมชนทำให้ความขัดแย้งแตกแยกทางสังคมและทางชนชั้นเกิดขึ้นได้อย่างล่าช้าซึ่งเกิดจากความเชื่อเรื่องผี ดังนั้นจากความเชื่อเรื่องผีเกิดการเชื่อมร้อยชุมชน ประกอบกับการตั้งข้อตกลงในชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยเชื่อเรื่องผีที่สิ่งสถิตอยู่ในธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ และ ต้นไม้ เป็นแนวความเชื่อที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเหมาะสมระหว่างชาวบ้านกับสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2530)

ในการดำเนินชีวิตของชาวอีสานที่มีวัฒนธรรมกับการทำการเกษตรและทำนา จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้ที่อาวุโสและผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมในชุมชน กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีภูมิปัญญา ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือ รักษา ใกล้เคียงข้อพิพาท ในชุมชนรวมถึงการต่อรองเชิงอำนาจในชุมชนและสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อให้ชุมชนยินยอมรับฟังในเหตุและผลจากผู้ประกอบพิธีกรรมหรือให้ความเคารพในการตัดสินใจของผู้ที่ประกอบพิธีกรรมที่เป็นอาวุโสในชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนมีความรักใคร่กลมเกลียวกันตลอดจนมีความสามัคคี แม้เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองจากส่วนกลางที่ได้แผ่ขยายเข้ามายังภูมิภาคอีสานแต่ระบบความเชื่อนี้ยังถูกรักษาและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องระบบโคตรวงศ์และความเชื่อเรื่องผีในวัฒนธรรมอีสานที่เชื่อว่าระบบอาวุโสนำมาซึ่งการให้ความเคารพนับถือและเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมากจึงสามารถเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของชุมชนได้ และในส่วนของความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ฝังสกลิตในธรรมชาติจึงเป็นส่วนที่นำมาสู่การสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และการประกอบพิธีกรรมเพื่อสื่อสารความหมายให้เห็นถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากความเชื่อในชุมชน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นความเชื่อหรือตำนานท้องถิ่นกับการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางวัฒนธรรมของ (สุรัชย์ หวันแก้ว, 2540) ที่ได้ศึกษาเรื่องเล่ามุขปาฐะในชุมชนเพื่อวิเคราะห์อนุภาคสำคัญสู่การสนับสนุนให้พื้นที่ในชุมชนเกิดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นพื้นที่หวงห้ามได้มีการอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของโบราณวัตถุ ก้อนหิน บุคคลในประวัติศาสตร์ พระพุทธรูปสำคัญ พิธีในชุมชน ผ่านเรื่องเล่าและสิ่งเหล่านี้ถูกนำมาเป็นองค์ประกอบในประเพณีพิธีกรรมของชุมชน ช่วยให้สิ่งที่ถูกอธิบายด้วยเรื่องเล่ามีคุณค่าและมีความหมายใหม่ขึ้นมาภายใต้เงื่อนไขของการมีอยู่ของสังคม และก่อให้เกิดคุณค่าและความหมายทางวัฒนธรรมโดยอาศัยหลักการไปสนับสนุนทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้โดดเด่นมีเอกลักษณ์ในตัว เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่แสดงผ่านความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์เพื่อป้องกันการทำลายพื้นที่ทางธรรมชาติของชุมชน เรื่องเล่าในชุมชนเองมีหน้าที่และบริบทในด้านการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติที่แสดงให้เห็นชัดเจนในภาคอีสาน ทั้งการถูกทำลายจากคนในชุมชนเองและกลุ่มนายทุนที่แสวงหาประโยชน์ซึ่งเป็นผลกระทบหลักจากพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่อดีตอุดมไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติได้ถูกทำลายด้วยการแสวงหาประโยชน์ส่วนตน งานวิจัยของ (อนุชิต สิงห์สุวรรณ, 2557) อธิบายสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทำให้ป่าชุมชน แม่น้ำ พื้นที่และดิน เสื่อมโทรมลงซึ่งอันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชน การขยายของชุมชน การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการดำรงชีวิต การสร้างสิ่งก่อสร้างโรงงานต่าง ๆ การใช้สารเคมีที่มีจำนวนมากขึ้น รวมถึงคนในชุมชนเกิดความเกรงกลัวต่ออำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งเหนือธรรมชาติที่เชื่อว่าสถิตอยู่ในธรรมชาติ จากความเชื่อของชาวอีสานและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจึงได้มีการย่ำสำนักร่วมของคนในชุมชนผ่านการประกอบประเพณีและพิธีกรรมที่ได้มีการอธิบายที่มากและคุณค่าขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำมาประกอบพิธีกรรมให้มีที่มาและเกิดความน่าเชื่อถือ รวมถึงกระบวนการและขั้นตอนนั้นด้วย สิ่งเหล่านี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความหมายแฝง

ในความกตัญญูและด้วยปรัชญาที่ถูกสั่งสมไว้ด้วยภูมิปัญญาถูกถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ด้วยวิธีการที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เกิดวิถีปฏิบัติที่丁寧และเหมาะสม ผ่านรูปแบบการปรับและประยุกต์และการพัฒนาต่อยอดก่อให้เกิดการเกื้อกูลและพึ่งพาระหว่างคนในชุมชนและทรัพยากรทางธรรมชาติ เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันผ่านคติดังกล่าวเป็นฐานคิดและถูกกระจายเป็นวงกว้างในพื้นที่ภาคอีสานโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ และพุทธศาสนา ดังเช่นกลุ่มลาวล้านช้างที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานที่มีสามกลุ่มแต่มีวัฒนธรรมร่วมกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่อพยพมายังเทือกเขาภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่เทือกเขาภูเวียงเป็นพื้นที่ที่มีผังเมืองที่ดีเนื่องจากเป็นภูเขาวงกลมมีทางเข้าออกเพียงช่องทางเดียวจึงเหมาะแก่การตั้งเป็นเมืองโดยให้มีภูเขาเป็นกำแพงเมือง พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งแม่น้ำ ป่าไม้ และดินที่ตีเหมาะแก่การทำเกษตร จากการอพยพดังกล่าวของชาวลาวเวียงจันทน์ยังมีการนับถือตามความเชื่อดั้งเดิมเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจมาด้วย เมื่อมีการตั้งบ้านเมืองจึงมีการตั้งข้อกำหนด และข้อตกลงในชุมชนจากผู้ที่มีอาวุโสในชุมชน เพื่อให้ชุมชนดำรงชีวิตด้วยความสงบและปกติสุข (เฉลียว สุริยมาตย์, 2556) วิถีชีวิตส่วนใหญ่ในชุมชนอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิตตั้งนั้นประเพณีและพิธีกรรมในชุมชนจึงมีความเกี่ยวข้องกับหรือสอดคล้องกับธรรมชาติ และถูกอธิบายด้วยมูลเหตุเป็นเรื่องเล่าและตำนาน รวมถึงประวัติศาสตร์เหตุการณ์ในท้องถิ่นที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วความเชื่อเหล่านี้ยังคงได้รับความนิยมและเชื่อมั่นสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จากบริบททางสังคมและความเชื่อและผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงจันทน์ในพื้นที่ภาคอีสาน ทางด้านเรื่องเล่าตำนาน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิเคราะห์ผ่าน ประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนในการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติในชุมชนรวมถึงวิเคราะห์ความเชื่อที่แฝงอยู่กับแนวคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงจันทน์ในบริบทพื้นที่เทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น ว่าตำนานและพิธีกรรมในชุมชนเป็นเครื่องมือสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ดังกล่าวอย่างไรในการอนุรักษ์จนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาด้านานและพิธีกรรมในพื้นที่เทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อวิเคราะห์การสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ผ่านตำนานและพิธีกรรมในพื้นที่เทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **รูปแบบการวิจัย** การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยการสังเกต (Observational Research) มี 2 แบบ คือ 1. การวิจัยเชิงพรรณนา (Observational Descriptive Studies) เป็นการอธิบายปรากฏการณ์และวิถีชีวิตของคนในสังคมเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาผ่านพื้นที่เนื้อหาและมีกรอบระยะเวลาในการศึกษา 2. เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ (Observational Analytic Studies) ผ่านการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อวิเคราะห์บริบทของชุมชนในการดำรงชีวิต

2. **ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** การกำหนดขอบเขตของประชากรด้านพื้นที่โดยอาศัยขอบเขตทางภูมิศาสตร์ โดยกำหนดพื้นที่ที่เทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น ตัวกำหนดประชากรประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ภายใต้การปกครองในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลเมืองเก่าพัฒนา ตำบลในเมือง ตำบลเขาน้อย จำนวน 39 หมู่บ้าน ที่อาศัยอยู่ในบริเวณในเทือกเขาภูเวียงที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นแอ่งกระทะมีทางเข้าออกเส้นทางเดียวเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มประชากรโดยกำหนดเป็นผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากการบอกต่อของคนในชุมชน ใช้กระบวนการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มโดยการคัดเลือกผ่านคุณสมบัติตามแนวทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่กำหนดไว้

3. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามในการเก็บข้อมูลด้านตำนานในรูปแบบมุขปาฐะและแบบลายลักษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) ตามประเด็นคำถามและการสังเกต(Observation) แบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วมในการจัดประเพณีพิธีกรรมในชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

4. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** เก็บข้อมูลเรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นจากคนในชุมชน อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น โดยการสัมภาษณ์ผู้รู้ คัดเลือกผู้บอกข้อมูลจากการบอกต่อของคนในชุมชน รวมถึงปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้านและพระสงฆ์ ในการให้ข้อมูลหลัก การลงพื้นที่ภาคสนามสถานที่ที่มีการจัดประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนที่ถูกนำเสนอผ่านเรื่องเล่าและตำนานเพื่อสนับสนุนความเชื่อและร่วมสนทนากับผู้ร่วมพิธีกรรม

5. **การวิเคราะห์ข้อมูล** การวิเคราะห์เรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นที่ถูกนำมาประกอบสร้างอธิบายลักษณะของประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อเพื่อเป็นกรอบในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การวิเคราะห์การสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมจากเรื่องเล่า ตำนาน เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ และประเพณีพิธีกรรม เพื่อสื่อให้เห็นถึงกระบวนการวิพากษ์คิดในการสื่อสารเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมจากตำนานและพิธีกรรมกับการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมในพื้นที่เทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น ได้จำแนกข้อมูลการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนดังนี้ 1. ตำนานและพิธีกรรมในพื้นที่เทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น 2. การสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1 ตำนานกับการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

1.1 ตำนานทุ่งใหญ่เสอาอาราม พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จากตำนานกับการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์พื้นที่ป่า จากที่บริบทสังคมวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีตย่อมคำนึงถึงพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ทั้งพื้นที่นา พื้นที่เนินหรือโนน พื้นที่น้ำ และพื้นที่ป่าเพื่อตั้งชุมชนกลุ่มที่มาอาศัยอยู่ในพื้นที่เทือกเขาภูเวียงเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพตามคติการตั้งหมู่บ้านหรือชุมชน ดังนั้นจึงเป็นพื้นที่ตั้งหมู่บ้านของชาวภูเวียงกลุ่มแรกที่มาอาศัยในเทือกเขาภูเวียงและตั้งหมู่บ้านชื่อว่า “ทุ่งใหญ่แสนสำราญ” มีอาชีพหลักคือตีเหล็ก ทำทอง ปลูกสมุนไพรมีพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และดำรงอยู่ได้ในช่วงยุคสมัยหนึ่งและสูญหายและอพยพไปพื้นที่อื่นตามตำนาน จากนั้นปัจจุบันทางอำเภอภูเวียงจึงได้ไปเจาะร่องรอยทางประวัติศาสตร์คือเสาหินใหญ่จึงตั้งชื่อพื้นที่บริเวณนั้นว่า “ทุ่งใหญ่เสอาอาราม” เนื่องจากเสาหินดังกล่าวเชื่อว่าเป็นเสาของวิหารวัดที่มีความศักดิ์สิทธิ์จึงได้ประกอบพิธีกรรมอัญเชิญเสาหินนั้นมาตั้งเป็นหลักเมืองภูเวียงจนถึงปัจจุบันและมิ่งงานบวงสรวงในวันเพ็ญเดือนสามของทุกปีจนกลายมาเป็นงานประจำปีของชาวภูเวียง (นายวิศาล อนุเวียง, 2564)

พื้นที่ทุ่งใหญ่เสอาอารามดังกล่าวถูกสื่อสารให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนโดยมีลายแทงอธิบายถึงบริบทธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ซึ่งในพื้นที่บริเวณนั้นมีต้นหว้านสมุนไพรรื่นเป็นจำนวนมากเนื่องจากเป็นชุมชนเก่าในอดีตจึงมีสิ่งเหล่านี้หลงเหลืออยู่และไม่ใช้เพียงมีเสาหินใหญ่ แต่ยังพบพระพุทธรูปโบราณ พบใบเสมา พบหินทรงกลมที่เชื่อว่าเป็นลูกนิมิตของร้อยรอยยุครุ่งเรืองของพุทธศาสนา ดังนั้นจึงเป็นพื้นที่ต้องห้ามในการตัดไม้ทำลายป่าบริเวณนั้นเชื่อว่าจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีขึ้นกับตัวบุคคลหรือชุมชนซึ่งเป็นการหลบหลีกไม่หวังแทนพื้นที่แผ่นดินตนดังเช่นผู้คนในอดีต

1.2 ตำนานพรานสิงห์กับการตั้งเมืองภูเวียง จากการอพยพจากพื้นที่ลุ่มเมืองบ้านข่าเชียงพิณสู่พื้นที่เทือกเขาภูเวียงและตั้งถิ่นฐานบริเวณด่านช้างชุม ที่อุดมไปด้วยต้นยางใหญ่ในชุมชนได้มีการขุดบ่อน้ำผุด (บ่อน้ำส้าง) และใช้การอธิบายว่าเป็นบ่อน้ำที่เกิดจากบั้งไฟท้าวผาดแดง เชียงเหียน และนางไต่ตามตำนานและกาบแข็งบั้งไฟของชุมชนดังจะเห็นได้จากตัวบทที่ว่า

“บั้งไฟแสนของนางสาวไฉ่ บั้งไฟใหญ่ของเอียดเชียงเทียน บั้งไฟแสนนางเสี้ยนหาผ้า
ตกลงก้าเมืองใหญ่พาโพง ตกลงดินละเป็นน้ำล้างช่อ จึงได้ก่อเป็นบ่อตักกิน ตกลงดินเสมอดั่ง
กันแต่ง ไร่เข้าไร่กะเอาไร่เฮาโอ...”

(นางกิมซิว เชื้อคำเพ็ง, 2563)

หลังจากนั้นได้มีการตั้งศาลยาไฉ่และรูปปั้นไว้บริเวณใกล้บ่อน้ำผุด (บ่อน้ำล้าง) เพื่อ
สื่อสารให้เห็นว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่มีคุณค่าของชุมชนที่เกิดจากตำนานและมีการใช้น้ำในบ่อ
น้ำผุด (บ่อน้ำล้าง) นี้ ในการประกอบพิธีกรรมสำคัญของชุมชนเป็นการอนุรักษ์บ่อน้ำดั้งเดิมทั้งยัง
แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อธรรมชาติที่มีประโยชน์และคุณค่าต่อบ้านเมืองเมื่อครั้งตั้งเมืองกุ
เวียงโดยแสดงออกผ่านพิธีกรรมการขอขมาและบูชาบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ก่อนนำไปประกอบพิธีกรรม
อื่น ๆ ในชุมชนที่จัดขึ้น

1.3 ตำนานทัพพระยานรินทร์สงคราม แม่ทัพผู้ที่มีสำนึกความเป็นลาวตาม
เชื้อสายอย่างแน่วแน่กับความสื่อสัตย์ในวาทะยามตายอย่างชายชาติทหาร ไม่ยอมคิดกบฏต่อ
ชาติบ้านเมืองของตนเป็นนักรบผู้มีใจเด็ดเดี่ยวจนได้รับการยกย่องทั้งตอนยังมีชีวิตอยู่และ
หลังจากประหารชีวิต เป็นบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์เมืองกุเวียงที่ถูกฝ่ายสยามจับได้จาก
การสู้รบสงครามและถูกประหารชีวิตด้วยการตรึงติดกับต้นไม้แล้วไสข้ายเข้าแทงจนข้างหักปัก
อกตาย พื้นที่บริเวณลานประหารคือปากช่องเมืองกุเวียงเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จากเรื่องเล่าและ
ประวัติศาสตร์ดังกล่าวจนได้มีการสร้างรูปปั้น ศาลเพียงตาขึ้นและได้รับการพัฒนาเป็นสถานที่
รำลึกถึงความมีสัจจะวาจา ดังคำบูชาที่ว่า

“อะยัง นรินโท มหาโยโธ ลัจจะระโร อัมมะระโร มหาวีโร อิมินา สักกาเรนะ ตังปู

เชมะ เอโส อานิสังโส อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ สังวัตตะตุ

“แม่ทัพผู้ยิ่งใหญ่ นามพระยานรินทร์นี่เป็นผู้ทรงสัตย์ ทรงธรรมและกล้าหาญ

ข้าพระเจ้าทั้งหลายขอบูชาด้วยเครื่องสักการะนี้

ขออานิสงส์ จงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ปวงข้าพเจ้า สิ้นกาลนาน
เทอญ”

(ศาลปู่จอม ปากช่องกุเวียง, 2563)

พื้นที่นี้ยังเป็นพื้นที่หวงห้ามในการตัดไม้ทำลายป่าพื้นที่บริเวณนั้นเป็นช่องทางน้ำผ่านที่
รวมมวลน้ำจากในเทือกเขาภูเวียงออกบริเวณห้วยลำบองปากช่อง มีป่าและต้นไม้ขนาดใหญ่และ
อากาศชุ่มเย็น ชาวภูเวียงเรียกว่าบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำ ในแต่ละปีก็จะมีเหตุการณ์ที่เชื่อว่าเกิดจาก
สิ่งเหนือธรรมชาติดลบันดาลให้เกิดเนื่องจากการกระทำของมนุษย์เอง จากการลบหลู่ ทำพยาย
อำนาจ จนนำมาถึงอันตรายจนถึงแก่ชีวิต ดังนั้นการใช้เรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
สนับสนุนความเชื่อก่อให้เกิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนและผนวกกับการอนุรักษ์ลักษณะทาง
กายภาพปากช่องกุเวียงให้คงเดิม จึงทำให้พื้นที่ป่าบริเวณนั้นและน้ำในห้วยลำบองอุดมสมบูรณ์

ให้ความชุ่มเย็นก่อให้เกิดระบบนิเวศอันสมบูรณ์สืบมาจนถึงปัจจุบันและได้รับการก่อตั้งสำนักงานอนุรักษ์น้ำและป่าภูเวียงในภายหลัง

1.4 ตำนานเมืองลับแลและวัดถ้ำผาเก็ง วัดป่าภูขาด วัดทรงศิลาถ้ำกวาง
จากเรื่องเล่าตำนานเมืองลับแลพื้นที่ต้องห้ามที่เชื่อว่าในพื้นที่ภูเวียงมีมิติที่สามารถเชื่อมกันได้โดยอาศัยวันและเวลารวมถึงจิตใจของแต่ละบุคคลเพื่อเชื่อมไปมาหาสู่กัน พื้นที่ที่ถูกอธิบายถึงจึงถูกปิดกั้นเพื่อป้องกันการสูญหายของคนในชุมชน ป่าบริเวณดังกล่าวจึงเกิดความอุดมสมบูรณ์ และเชื่อมร้อยสู่การเป็นเครื่องมือผ่านความเชื่อทางศาสนาและสายทางตามตำนานมาสร้างพุทธอุทยานและวัดบริเวณเทือกเขาภูเวียงได้จัดตั้งเป็น วัดถ้ำผาเก็ง เป็นพื้นที่ในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าผ่านตำนานเมืองลับแลภูเวียงและมีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในเขตวัดเสมือนวัดในพื้นที่อื่น ๆ อีกด้วย (หลวงพ่อสุบรรณ สิริธโร, 2564)

ภาพที่ 1 หินผาเก็งและพระพุทธรูปสัมฤทธิ์และพญานาคจากการนิมิตตามสายทางเพื่อสร้างพุทธอุทยาน

วัดป่าภูขาดเป็นการอนุรักษ์ลักษณะทางกายภาพของเทือกเขาภูเวียงเนื่องจากในปี 2547 ได้มีโครงการระเบิดชุดเจาะช่องทางเชื่อมของเมืองภูเวียงคนในชุมชนจึงเกิดการต่อรองเชิงอำนาจจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านการอธิบายด้วยเรื่องเล่าและตำนานท้องถิ่นจนก่อนให้เกิดเหตุการณ์ที่เชื่อว่าเกิดจากสิ่งเหนือธรรมชาติทำให้เกิดขึ้นจนไม่สามารถดำเนินการตามโครงการดังกล่าวได้ ภายหลังจากจึงมีการตั้งวัดป่าภูขาดหรือวัด มกุฏวิมุตติคีรี ที่ชื่อเช่นนี้เนื่องจากได้มีการระเบิดภูเขาจนทำให้ขาดไปส่วนหนึ่งจึงเรียกว่าวัดป่าภูขาด หลังจากการตั้งวัดได้มีการอนุรักษ์ป่า ธรรมชาติ โดยใช้ความเชื่อเรื่องเขตวัดพื้นที่ต้องห้ามในการป้องกันการทำลายธรรมชาติของเทือกเขาภูเวียงบริเวณดังกล่าว (นายสวัสดิ์ ศรีทน, 2564)

ภาพที่ 2 วัดป่าภูขาดหรือวัดมกุฏวิมุตติคีรีที่ตั้งบนพื้นที่บริเวณเทือกเขาที่เคยถูกระเบิดชุดเจาะภูเขา

วัดถ้ำกว้างหรือวัดทรงศิลาพื้นที่ลานหินขนาดใหญ่ของภูเวียงเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ทำด้วยหิน ไม้ และวัสดุอื่น ๆ ในอดีตมีการลักขโมยพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จนก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความสูญเสียกับครอบครัวหรือบุคคลที่ขโมยไป จนนำกลับมาคืน ชาวภูเวียงจึงมีความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปมงคล คู่บ้านคู่เมือง จนเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าลักขโมยถึงแม้จะมีค่ามหาศาล และตามตำนานพระยานรินทร์สงครามก่อนข้างต้นอธิบายว่าหลังจากข้างที่สังเวชชีวีตพระยานรินทร์และวิงหนีมาออกแตกตาย ณ บริเวณถ้ำกว้าง จึงมีการอนุรักษ์โดยการตั้งวัดโดยมีหลวงพ่อทองมา สุตธัมโม เป็นเจ้าอาวาส ปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ลานหินและน้ำตกและยังเป็นพื้นที่ปฏิบัติธรรมและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน มีการประกอบพิธีกรรมขอขมาและสงฆ์น้ำในทุกปีโดยมีชุมชนจัดขึ้นร่วมกับทางวัด เป็นการให้ความสำคัญและย้ำถึงการอนุรักษ์และหวงแหนพื้นที่นั้น (พระอาจารย์หลวง วัฒน, 2564)

ภาพที่ 3 พระพุทธรูปบนถ้ำกว้างลานหินขนาดใหญ่และร่องน้ำวัดทรงศิลาหรือถ้ำกว้าง

จากการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมผ่านเรื่องเล่า ตำนาน และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นรูปแบบหรือกระบวนการคิดที่สามารถเห็นผลได้ส่วนหนึ่งจากความเชื่อดั้งเดิมของคนในชุมชน จนทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการใช้ภูมิปัญญาของแนวคิดท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ตำนานท้องถิ่นผ่านการเล่าเรื่องและอธิบายพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ในเทือกเขาภูเวียงให้มีที่มาและให้สอดคล้องกับบริบทสังคมในแต่ละยุคสมัย ซึ่งแน่นอนว่าย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและปรับใช้ในรูปแบบต่างจากเดิมแน่นอนแต่ยังคงความเป็นสำนึกแห่งชาติพันธุ์เสมอไป

2 พิธีกรรมกับการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

2.1 พิธีกรรมบวชป่าและอบรมเขาวงกตต้นน้ำ จากพื้นที่เทือกเขาภูเวียงเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าจึงมีการก่อตั้งหน่วยงานรักษาป่าต้นน้ำขึ้นอีกในรอบปีมีโครงการจัดกิจกรรมปลูกฝังเยาวชนในพื้นที่ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ธรรมชาติน้ำและป่าในรูปแบบการจัดอบรมให้ความรู้พื้นฐานและการเดินป่าเพื่อศึกษาพันธุ์ไม้และให้แนวทางการแก้ไขไฟป่า ผนวกกับการสร้างฝายน้ำล้นชะลอน้ำให้ป่าเกิดชุ่มเย็นในฤดูน้ำแล้ง อีกกิจกรรมในชุมชนมีการบวชป่าให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์หวงห้ามโดยมีผู้นำชุมชนทั้งทางภาคเอกชนและภาครัฐร่วมประกอบพิธีกรรมเป็นพิธีกรรม ในการสื่อสารว่าป่าพื้นที่นี้ห้ามกระทำการตัดหรือทำลาย ซึ่ง

เป็นรูปแบบการปลูกฝังให้ทั้งเยาวชนและคนในชุมชนป่า พื้นที่นั้นจึงมีความอุดมสมบูรณ์ ประกอบไปด้วยพันธุ์ไม้หายากซึ่งพันธุ์ไม้หายากเหล่านี้ที่ยังคงเหลือให้ศึกษา เกิดจากการ ประกอบพิธีกรรมบวชป่าและการจัดอบรมแนวทางและวิธีการในการเริ่มต้นด้านการอนุรักษ์ป่า ในเทือกเขาภูเวียง (นายดลคณัย ศิริโคตร, 2563)

2.2 พิธีกรรมเลี้ยงบ้าน/ปฐา/บูชาด้วยข้าวเหนียว/บูชาด้วยข้าวเม่า จากความเชื่อวัฒนธรรมอีสานและการนับถือบรรพบุรุษแบบโคตรวงศ์และหลังจากที่เสียชีวิตไปของ คนในครอบครัวก็มีการบูชากราบไหว้ด้วยสิ่งของต่าง ๆ ด้วยสิ่งของและเครื่องเซ่นไหว้ตาม ฤดูกาล จากการนับถือผีจากรุ่นสู่รุ่นส่งผลให้ในบางครอบครัวเริ่มไม่สะดวกในการบูชาและ ประกอบพิธีกรรมที่บ้านเรือนของตนเอง จึงมีการหารือและสร้างข้อตกลงร่วมกันเพื่อตั้งศาลผี ปู่ย่า ตายาย ขึ้นบนพื้นที่ป่าของชุมชนโดยให้มีการประกอบพิธีกรรมผ่านผู้สื่อสารคือ “พ่อจ๋ม” และเลือกวันกลางสัปดาห์คือวันพุธในตอนเช้า ในทุก ๆ วันพุธ หากครอบครัวใดมีความประสงค์ ที่จะบวงสรวงเซ่นไหว้ก็จำเป็นต้องแจ้งให้พ่อจ๋มผู้ประกอบพิธีกรรมรับทราบก่อนอย่างน้อย หนึ่งวัน โดยส่วนใหญ่ผู้มาร่วมประกอบพิธีกรรมจำแนกออกเป็น ผู้มาบนบานศาลกล่าวแล้ว ประสบผลสำเร็จ หรือผู้ที่จะเดินทางไกลไปอยู่ต่างแดน ผู้ที่เดินทางจากต่างแดนกลับมาอยู่บ้าน ถิ่นเดิม หรือแม้กระทั่งการบูชาก่อนลงทำนาหรือการทำนาเสร็จ ผู้นำชุมชนหรือคนในหมู่บ้านจะ มีการจัดบูชาประจำปีคือในช่วงของข้าวออกรวงแก่เต็มที่ จะมีการทำข้าวเม่าเพื่อมาถวายแก่ผี บรรพบุรุษเครื่องประกอบพิธีกรรมประกอบด้วย “ข้าวเม่า” ครอบครัพละหนึ่งจาน ปักจี้จำนวน ค่าคายบูชาหรือเงินตามศรัทธาและความเชื่อเรื่องจำนวน ดอกไม้ ธูปเทียน ใบตอง โดยใบตองซีก เป็นริ้วแล้วขมวดปลายกำหนดจำนวนเท่ากับสมาชิกในแต่ละครอบครัว (พระครูสุตธรรมานุกุล ทอมสัน, 2563)

การประกอบพิธีกรรมจะจัดขึ้นบริเวณกลางหมู่บ้านหรือบริเวณหลักบ้าน “ป้อบ้าน” แล้วนำไปถวายผีบรรพบุรุษที่ป่าชุมชน ในยามเก็บเกี่ยวผลผลิตหรือที่เรียกว่าช่วงข้าวใหม่ปลามัน ก็จะมีการประกอบพิธีกรรมเช่นเดียวกันแต่มีการเปลี่ยนจากข้าวเม่าเป็นข้าวใหม่หนึ่งสูก จากการ ประกอบพิธีกรรมเป็นการสนับสนุนความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษให้บริเวณพื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ สื่อสารว่าเป็นพื้นที่ต้องห้าม ซึ่งเกิดจากการประกอบพิธีกรรมหรือในการสื่อสารนี้แสดง ให้เห็นคุณค่าจากธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์จึงจำเป็นต้องกตัญญู รักษาและหวงแหน พื้นที่ประกอบพิธีกรรมนั้นจึงมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นป่าชุมชนสร้างความร่มรื่นและมนต์เสน่ห์ชุมชนเป็นที่เรียกในภายหลังว่า “หัวดอน” ที่มีความหมายว่าบริเวณพื้นที่ส่วนกลางที่มีป่า อันอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านและชุมชน

2.3 พิธีกรรมการเลี้ยงผีตาแฮก ในท้องนาของพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวจะมีศาล ตาแฮก ตามความเชื่อคือที่สิงสถิตของผีตาแฮกที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีดีที่ปกป้องรักษาไร่นาและ คนในครอบครัว การเลี้ยงผีตาแฮกนี้โดยส่วนมากในวัฒนธรรมของชาวภูเวียงจะมีการเลี้ยงหรือ บูชาปีละ 2 ครั้ง คือ ช่วงเดือนหกหรือใกล้บุญบั้งไฟ ก่อนที่จะลงแรงทำนา หรือ ช่วง “แรก” ใน

การทำนา และช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว โดยมีเครื่องเช่นไถไถได้แก่ ดอกไม้ ธูป เทียน หมาก พลู บุหรี่ เหล้า ไก่ต้มสุก ข้าวเหนียว ปลา ร้า มะเขือขึ้น พาหวาน (ขนมหวาน) ศาลตาแฮกมีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันไป วัสดุที่ใช้ก็ตามความสะดวกของแต่ละบ้าน มีทั้งการนำไม้มาปัก นำสังกะสีมาก่อเป็นทรงหลังคา นำปืบขนมปังมาวาง หรือ เย็บใบลานเป็นม่ม การประกอบพิธีกรรมนี้เป็นการแสดงความเคารพต่อแม่โพสพแสดงออกถึงความกตัญญูปลูกฝังให้คนในครอบครัวนึกถึงผู้มีพระคุณอยู่เสมอจะเห็นได้จากผลญาที่ถูกสืบทอดมาอย่างยาวนานว่า “นบกกไม้ให้เป็นปุตานบคั้นแทนให้เป็นตาแฮก” (นายจิรพงษ์ คำขวา, 2563).

2.4 พิธีกรรมตักน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อสาบานในบุญสัจจา ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องน้ำผ่านพิธีกรรม ยังคงมีบทบาทต่อสภาพจิตใจของคนในชุมชน รวมถึงยังสามารถเป็นตัวเชื่อมร้อยกลุ่มคนให้ยังคงความเหนียวแน่นในสังคมผ่านรูปแบบประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ในการใช้ “น้ำศักดิ์สิทธิ์” จากความเชื่อที่อธิบายมีการสอดแทรกความหมายทางวัฒนธรรมอันได้แก่นัยยะที่สอดแทรกในข้อห้ามต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสะอาดถูกสุขอนามัยของน้ำในบ่อสอดแทรกความกตัญญูกับทรัพยากรที่ทำให้คุณค่าต่อชีวิต ก่อเกิดพลังศักดิ์สิทธิ์จากบ่อน้ำ ทั้งยังเน้นย้ำให้ หวงแหน บริเวณพื้นที่ที่ห้วย หนอง คลอง บึง ในชุมชนที่มีความเชื่อว่าน้ำจากบริเวณต่าง ๆ ในชุมชนมีความสำคัญและมีสิ่งเหนือธรรมชาติคอยเฝ้าดูแล ฉะนั้นพิธีกรรมนี้จึงแสดงให้เห็นความเชื่อของชุมชนที่มีต่อน้ำ และเพื่อเป็นการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอสำหรับใช้ในรอบปีด้วยเหตุจากการใช้ข้อห้ามผ่านความศักดิ์สิทธิ์ที่กำหนดขึ้นจากคนในชุมชนเองทำให้บ่อน้ำ แม่น้ำ ในชุมชนยังคงเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมกับการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีและพิธีกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น (พระอาจารย์นาวัน อนาคตโย, 2563)

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่ถูกแฝงในตำนานประเพณี และพิธีกรรมที่จัดขึ้นของชุมชน ผ่านการใช้จุดเด่นของเรื่องเล่ามาอธิบายและแสดงให้เห็นถึงการใช้ภูมิปัญญาที่ยึดมั่นปฏิบัติมากจนถึงปัจจุบันผนวกให้สอดคล้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ จนก่อให้เกิดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการคิดที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านตำนานและผ่านพิธีกรรมที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม ดังนั้นจึงเป็นรูปแบบการสื่อสารทางอ้อมผ่านวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน รูปแบบระบบโคตรวงศ์และความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนที่อาศัยอยู่ในเทือกเขาภูเวียง จึงยังคงสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ในขณะที่บริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ยังคงร่วมกันปฏิบัติตามจารีตเดิมโดยมีหัวใจสำคัญตามวัตถุประสงค์ของชุมชนที่จัดขึ้นเป็นการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติและมีความสุขของชุมชนในพื้นที่เทือกเขาภูเวียง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาตำนานและพิธีกรรมในการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เทือกเขาภูเวียง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดขอนแก่น โดยได้ใช้แนวคิดการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยขอเสนอผลการอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น ดังนี้

ประเด็นการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่เทือกเขาภูเวียง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดขอนแก่น การอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์แสดงให้เห็นถึงการนำพาซึ่งวัฒนธรรมทางด้านวัตถุตามมาด้วย รวมถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นการมีระบบวิธีคิดในการบริหารจัดการกลุ่มคนซึ่งสอดคล้องกับงานการวิเคราะห์ของดาร์วิน เมตตาริกานนท์ (2529) การสร้างประวัติศาสตร์ผ่านวัฒนธรรมและงานเขียน การศึกษาประวัติศาสตร์และการเมืองที่มีส่วนในการสร้างอุดมการณ์ให้ชนชั้นปกครองโดยใช้กระบวนการจัดการทางด้านวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างและขัดแย้งมาหลอมรวมผ่านพิธีกรรมในชุมชนโดยแนวคิดนี้สอดคล้อง งานวิจัยของอนุชิต สิงห์สุวรรณ (2557) ที่ได้ศึกษาประเด็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อการเกิดสำนึกท้องถิ่นนิยม การกระตุ้นให้คนในสังคมเห็นถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์และการอพยพถิ่นฐานของบรรพบุรุษของตน รากฐานทางวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาสื่อให้เห็นถึงการศึกษาร่องรอยทางประวัติศาสตร์ก่อให้เกิดเหตุการณ์เรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ชุมชนจนนำไปสู่ความภาคภูมิใจและเห็นความสำคัญในรากเหง้าของตนเองที่สืบเชื้อสายจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นการศึกษาเรื่องเล่า ตำนานท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ การศึกษาในครั้งนี้ได้ข้อมูลเบื้องต้นจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และนำไปสู่การสัมภาษณ์ข้อมูลจากคนในท้องถิ่นเพื่อเรียบเรียงเหตุการณ์ในอดีตโดยตำนานที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นการอธิบายสถานที่ลักษณะภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐานรวมไปถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนจนส่งผลให้เกิดการใช้แนวคิดจากเรื่องเล่า ตำนาน และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการบริหารจัดการซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศรีศักร วัลลิโภดม (2546) ที่ศึกษาตำนานและการนำเสนองเรื่องเล่าเพื่อตอบโต้ต่อรองเชิงอำนาจในการอยู่ร่วมกันเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิธีคิดผ่านความเชื่อท้องถิ่นที่ปรากฏในตำนาน ผลการศึกษาในงานวิจัยของศิริพร ณ ถลาง (2558) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับผีอารักษ์ความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มตระกูลไทและชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์ แนวคิดจากการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนในเทือกเขาภูเวียง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดขอนแก่น ที่มีความเชื่อเรื่องผีทั้งเรื่องเล่าและความเชื่อจากการประกอบพิธีกรรม (ประมินทร์ จารูวร, 2556) ได้วิเคราะห์ตำนานวรรณกรรมท้องถิ่นที่สืบทอดมาถูกนำเสนอในการสนับสนุนความเชื่อในประเพณีท้องถิ่นในเรื่องเล่าผ่านสัญลักษณ์ขององค์ประกอบพิธีเพื่อนำเสนอในเชิงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณีเป็นประเพณีสร้างสรรค์ ในกลุ่มชาติพันธุ์พื้นที่เทือกเขาภูเวียงมีการประกอบสร้างเรื่อง

เล่าเพื่อสร้างสรรค์ประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์สื่อสารการอยู่ร่วมกันของชุมชนอีกด้วย ตำนานในชุมชนจึงเป็นสื่อกลางในการอธิบายพื้นที่ต่าง ๆ ในชุมชนทั้งยังเป็นการอธิบายถึงการครอบครองพื้นที่ การสื่อสารผ่านตำนานในพื้นที่หวงห้าม การใช้ตำนานต่อรองเชิงอำนาจ หรือแม้แต่ประเพณีสร้างสรรค์ที่เกิดจากการอธิบายของตำนานและเรื่องราวในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาประเพณีและพิธีกรรมที่ประกอบสร้างขึ้นและใช้เรื่องเล่าตำนานในอดีตอธิบายให้เห็นถึงที่มาของสิ่งที่สร้างขึ้นจนทำให้ถูกยอมรับและสืบทอดปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นการศึกษาตำนานกับการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมเป็นการใช้ความหมายแอบแฝงที่ต้องการสื่อสารจากผู้นำชุมชนหรือผู้มีอิทธิพลที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการชุมชนโดยผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นและนำเสนอต่อชุมชนทั้งประเพณี พิธีกรรม เรื่องเล่า เหตุการณ์ในอดีตนั้นถูกนำเสนอผ่านแนวคิดและวิธีการที่สอดคล้องกับการศึกษาความหมายในพิธีกรรม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมตามความเชื่อ ทั้งยังมีความสอดคล้องกับการศึกษาความหมายและสัญลักษณ์ที่สะท้อนจากสิ่งปลูกสร้างหรือเรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่น่าเสนอผ่านการตีความ หรือแม้กระทั่งการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมในการศึกษาความหมายทางวัฒนธรรมของการแสดงที่ถูกนำเสนอในบริบทสังคมภาคอีสานในงานวิจัยของ (ชื่น ศรีสวัสดิ์, 2555) ที่สะท้อนให้เห็นถึงความบันเทิง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม คติสอนใจ คุณธรรมจริยธรรม รวมถึงสถานะทางสังคมและความสัมพันธ์ของชุมชนอีสานอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วถูกนำเสนอผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเข้าใจซึ่งความหมายทางวัฒนธรรมร่วมกัน

ประเด็นทางด้านประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่นและอำเภอกุเวียง อำเภอกุเวียงเก่า การศึกษาข้อมูลจากพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่อุดมไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมด้านวัตถุที่แสดงให้เห็นถึงร่องรอยทางประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานในแต่ละยุคของชุมชนในเทือกเขาภูเวียงแล้ว ยังมีการศึกษานิวเคลียสวิทยาทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการบริหารจัดการป่าชุมชนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าพื้นที่เทือกเขา ภูเวียง แสดงให้เห็นว่าพื้นที่นี้อุดมไปด้วยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีความสัมพันธ์เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันผ่านการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมและรูปแบบการบริหารจัดการชุมชน

องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาและวิเคราะห์ตำนานกับพิธีกรรมในการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในเทือกเขาภูเวียง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดขอนแก่น แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบในการขับเคลื่อนชุมชนจากการปกครองตนเองผ่านระบบโคตรวงค์นับถือผู้อาวุโสก่อให้เกิดระบบแบบแผนการปฏิบัติของกลุ่มชาติลาวเวียงจันทน์ที่อพยพมาอาศัยในพื้นที่เทือกเขาภูเวียงจนถึงปัจจุบัน มีการสร้างเรื่องเล่าและอธิบายตำนานเพื่อให้เกิดความเชื่อในบริบทพื้นที่เข้ากับลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏในชุมชน

ภาพที่ 4 องค์ความรู้จากการวิจัย

การสื่อสารความหมายผ่านตำนานและพิธีกรรม มีการเล่าย้ำความทรงจำจากรุ่นสู่รุ่น และการจัดประเพณีมีพิธีกรรมในทุกปี เพื่ออธิบายการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมผ่านความเป็นพหุวัฒนธรรมของสังคม และความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติบนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นรูปแบบในการกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิตจากบรรพบุรุษเพื่อบริหารจัดการสันปันส่วนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนให้เท่าเทียม ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์พื้นที่บางส่วนหรือทรัพยากรทางธรรมชาติอื่นที่ในชุมชนมี จึงเกิดความสัมพันธ์ในมุมมองตามแผนภาพข้างต้นซึ่งสิ่งเหล่านี้ถูกนำเสนอด้วยวิถีชีวิตที่เรียบง่ายในชุมชน พื้นที่เทือกเขาภูเวียงจึงเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากด้วยธรรมชาติที่เกิดจากการบริหารจัดการที่ดีด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยเพื่อศึกษาการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนและเพื่อจุดประกายกระตุ้นให้คนในชุมชนวางแผนทุนทางวัฒนธรรมและเพื่อสร้างสำนึกร่วมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เห็นความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรม แนะนำแนวทางต่อการดำเนินการในลำดับถัดไปมี 3 ประการคืออันได้แก่

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยการรวบรวมเรื่องเล่า ตำนาน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานข้อมูลให้กับชุมชน (จัดทำหนังสือชุมชน) และสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำเสนอความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกอธิบายผ่านเรื่องเล่า ตำนาน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้และตระหนักถึง

คุณค่าของสิ่งเหล่านั้น ซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์ทั้งข้อมูลทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่กันไปและจัดทำเพื่อนำเสนอในสถานที่ต่าง ๆ ในหน่วยงานหรือพื้นที่สำคัญของชุมชน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป กระบวนการเชิงสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมด้วยการใช้แนวคิดคติชนสร้างสรรค์เพื่อยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ของชุมชนเพื่อสร้างรายได้และสร้างอาชีพจากการบูรณาการจากทุนทางวัฒนธรรมสู่การ ประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้อัปเดตประโยชน์ทั้งผู้วิจัยและคนในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กิมซัว เชื้อคำเพ็ง. (2563, 23 ธันวาคม). อุบาสิกาวัดนายมวราราม บ้านเมืองใหม่ อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น [บทสัมภาษณ์].
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2543). *การศึกษานิทานพื้นบ้านรูปแบบมุขปาฐะ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530). *คติชาวบ้าน*. มหาสารคาม: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- จิรพงษ์ คำขวา. (2563, 5 พฤศจิกายน). ช่างบายศรีบ้านเมืองเก่า อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น [บทสัมภาษณ์].
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2541). *ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เฉลียว สุริยมาตย์. (2556). *ภูเวียงเมืองประวัติศาสตร์*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ขอนแก่นการพิมพ์.
- ชื่น ศรีสวัสดิ์. (2555). *ฐานข้อมูลงานวิจัยทางชาติพันธุ์ ปรินญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจคณะบริหารธุรกิจ*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ดลदनัย ศิริโคตร. (2563, 10 พฤศจิกายน). บ้านดอนหัน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น [บทสัมภาษณ์].
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2529). *การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจการเมืองสังคมและวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน*. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปรมินท์ จารุวรรณ. (2556). “ภาพลักษณ์ “หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาว” จากวิถีคิดในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในงานประเพณีเทศน์มหาชาติ”. *วารสารอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 42(2), 133-168.
- พระครูสุตธรรมานุกูล (ทอมสัน ป.ธ.3, ดร.). (2563, 20 ธันวาคม). เจ้าคณะอำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น [บทสัมภาษณ์].

- พระสุบรรณ สิริธโร. (2564, 05 เมษายน). วัดถ้ำผาเกิ้ง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น [บทสัมภาษณ์].
- พระอาจารย์นาวัน อนาคตโย. (2563, 23 ธันวาคม). เลขาเจ้าคณะอำเภอภูเวียง อำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น [บทสัมภาษณ์].
- พระอาจารย์หลวงวิมลโณ. (2564, 15 มกราคม). วัดจันทาราม บ้านเมืองเก่า อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น อดีตพระลูกวัดทรงศิลา (ถ้ำกวาง) [บทสัมภาษณ์].
- วิศาล อเนกเวียง. (2564, 15 มกราคม). บ้านดอนหัน ตำบลภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น [บทสัมภาษณ์].
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2546). *ชุดโครงการความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ศิริพร ณ ถลาง. (2558). *"คติชนสร้างสรรค์" บทสังเคราะห์และทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สวัสดิ์ ศรีทน. (2564, 15 มกราคม). บ้านหนองแวง ตำบลเขาน้อย อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น [บทสัมภาษณ์].
- สุรัชย์ หวันแก้ว. (2540). *การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อนุชิต สิงห์สุวรรณ. (2557). *การศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนอย่างยั่งยืน* เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. นครพนม: คณะศิลปศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม.